

С.М.Юрій, О.М.Штефанович,

Чернівецький торговельно-економічний інститут КНТЕУ,
м. Чернівці

ВПЛИВ ФІНАНСОВОГО РИНКУ НА РОЗВИТОК НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ

Особливу роль у формуванні конкурентоспроможності української економіки та підвищенні результативності виробництва відіграє спроможність ринку мобілізувати істотні обсяги вільного капіталу й оперувати ним. У статті розглянуто структуру фінансового ринку та його вплив на розвиток економіки України.

The special role in forming of competitiveness of the Ukrainian economy and increase of effectiveness of production is played by market possibility to mobilize the substantial volumes of free capital and operate them. In the article the structure of financial market and his influence is considered on development of economy of Ukraine.

Фінансовий ринок є складовою сферою фінансової системи тільки в умовах ринкової економіки, коли переважна частина фінансових ресурсів мобілізується суб'єктами підприємницької діяльності на засадах їх купівлі-продажу. По суті, це інфраструктура фінансової системи, яка забезпечує функціонування насамперед базової сфери – фінансів суб'єктів господарювання. В умовах адміністративної економіки фінансового ринку практично не існувало, оскільки формування ресурсів та їх перерозподіл здійснювалися на директивних засадах через бюджет та банківську систему. Навіть кредитні ресурси виділялися згідно з планом, а не на засадах торгівлі ними. За умов централізованого формування, розподілу і перерозподілу фінансових ресурсів у адміністративному порядку потреби у відповідній інфраструктурі – фінансовому ринку – просто не було.

Розвиток фінансового ринку в нашій державі відбувається в умовах непростих політичних та соціально-економічних перетворень, що, безумовно, визначає актуальність теми та впливає на процес удосконалення нормативно-правової бази функціонування фінансового ринку, розбудови його інфраструктури тощо. Проблематика фінансового ринку останніми роками привертає увагу багатьох теоретиків та практиків, зокрема, М.І.Савлук, Б.С.Івасів, О.Д.Василик, О.М.Мозговий, А.М.Гальчинський, В.А.Павлюк та інші.

Метою статті є вивчення організації та засад функціонування фінансового ринку, що вимагає насамперед

чіткого визначення його сутності та взаємозв'язку з відповідними інститутами, близькими до нього за призначенням і сферою, – фондовий і ринок цінних паперів, кредитний та валютний ринки. Сьогодні чіткої визначеності ні стосовно сутності цих понять, ні щодо їх взаємозв'язку і взаємопідпорядкування не існує.

Економічний зміст ринку фінансових послуг визначається сукупністю відносин продавець – покупець, що здійснюються через фінансові послуги як сферу господарської діяльності. Завдяки наданню різноманітних фінансових послуг стає можливим використання фінансового ринку як економічного важеля, активного інструменту регулювання економіки. Цей інструмент, з одного боку, детермінований об'єктивно існуючими фінансовими відносинами, а з іншого – є знаряддям реалізації цілеспрямованої фінансової політики держави. Розвиток економічної системи України потребує забезпечення суб'єктів господарювання ефективними джерелами фінансових ресурсів для фінансування оновлення та розширення виробництва. Відповідно до потреби формується високий попит на фінансові ресурси з боку суб'єктів господарювання, який може бути задоволений тільки механізмами фінансового ринку.

Такі автори, як О.Д.Василик, А.М.Гальчинський, О.Л.Кащенко, В.А.Павлюк розглядають фінансовий ринок як ринок, де обертається капітал [1]. Складовими фінансового ринку автори вважають валютний ринок, ринок національних коштів і фондовий ринок.

Професор Б.С.Івасів ототожнює фінансовий ринок з усім грошовим ринком. Грошовий ринок характеризується як сукупність грошових ресурсів країни, що постійно переміщуються (розподіляються та перерозподіляються) під впливом попиту та пропозиції з боку різних суб'єктів економіки [2].

Професор О.Д.Василик розглядає фінансовий ринок як механізм перерозподілу фінансових ресурсів між окремими суб'єктами підприємницької діяльності, державою і населенням, між учасниками бюджетного процесу, деякими міжнародними фінансовими інституціями. До складу фінансового ринку віднесено ринок кредитів, ринок цінних

паперів, ринок фінансових послуг, які, у свою чергу, можуть поділятися на відповідні підрозділи, тобто сегменти ринку [1].

Професор О.М.Мозговий розділяє грошовий (він же фінансовий) ринок, до якого віднесені гроші та короткострокові цінні папери, і фондовий, який складається з довгострокових цінних паперів. Ринок цінних паперів включає відповідно коротко- та довгострокові цінні папери [3].

У цілому структуру фінансового ринку представлено на рис. 1.

Фінансовий ринок – система економічних та правових відносин, пов'язаних з купівлею – продажем або випуском та обігом фінансових активів. Фінансовий ринок є найважливішою забезпечуючою сферою економіки і фінансової системи. Це дуже складна структура як за змістовим наповненням – грошовими потоками, що відображають рух фінансових ресурсів, – так і за організаційною будовою – сукупністю різноманітних інституцій. Фінансовий ринок покликаний створити сприятливі умови для максимального залучення всіх наявних у суспільстві ресурсів у відтворювальний процес і стимулювати їх ефективне використання [4].

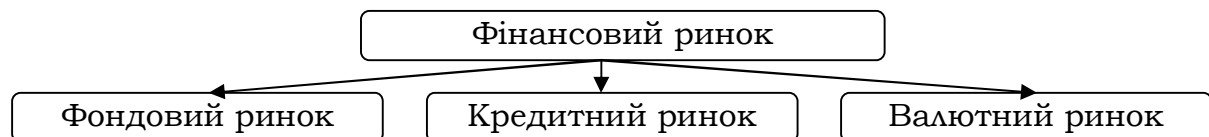

Рис. 1. Структура фінансового ринку

Фондовий ринок (ринок цінних паперів) – частина ринку капіталів, де здійснюється емісія, купівля і продаж цінних паперів. На фондовому ринку України діють акції, державні і муніципальні облігації внутрішньої позики, облігації підприємницьких структур, казначейські зобов'язання, ощадні сертифікати, державні і компенсаційні сертифікати, житлові чеки, інвестиційні сертифікати, облігації зовнішньої позики. Фондовий ринок України можна віднести до ринків, що розвиваються, оскільки всі цінні папери, які обертаються на ньому, мають низьку ліквідність. Про це свідчить значний розрив між котуванням покупки і продажем фондових активів, у середньому він складає за групою найбільш

популярних паперів **20-25%**.

Кредитний ринок – це механізм, за допомогою якого встановлюються взаємовідносини між підприємствами і громадянами, які можуть надати необхідні кошти на певних умовах. Кредитний ринок є одним із найстаріших сегментів фінансового ринку, він виник як закономірна реакція на потребу в додаткових фінансових ресурсах для здійснення процесу фінансового забезпечення підприємницької та інших видів діяльності юридичних і фізичних осіб.

Економічна суть цього явища полягає в тому, що наявні фінансові ресурси в державі не завжди перебувають у розпорядженні й володінні тих фізичних і юридичних осіб і в тому місці, де виникає потреба й можливість їхнього використання. Це потребувало вжиття низки правових, організаційних та економічних заходів, пов'язаних із пошуком і реалізацією можливостей використання вільних коштів, спрямованих на підприємницьку діяльність. У будь-якій державі такі заходи регулюються національним законодавством і виданими на їх основі підзаконними актами, а також певними методичними розробками.

Джерелом коштів, що циркулюють на кредитному ринку, є кошти, акумульовані на депозитних рахунках банків, залишки коштів на розрахункових та інших рахунках юридичних осіб, вільні кошти населення і кошти, акумульовані центральним банком держави. Розміщення акумульованих коштів здійснюється на основі кредитних угод між банками, юридичними та фізичними особами. По суті, при цьому відбувається перерозподіл фінансових ресурсів між суб'єктами підприємництва з метою їхнього ефективного використання й одержання прибутку в розмірах, що перевищують сплату відсотків за кредит.

Валютний ринок – ринок, на якому гроші однієї країни використовують для купівлі валюти іншої країни. Невід'ємною ланкою міжнародної валютної системи є валютний ринок. Сучасний валютний ринок – система стійких економічних і організаційних відносин між учасниками міжнародних розрахунків з приводу не тільки валютних операцій, а й зовнішньої торгівлі, надання послуг, здійснення інвестицій та інших видів діяльності, які вимагають обміну і використання

різних іноземних валют. Слід також зауважити, що на валютному ринку здійснюється широке коло операцій з туризму, міграції капіталів, робочої сили, які передбачають використання іноземної валюти покупцями, продавцями, посередницькими і банківськими установами і фірмами. Валютний ринок охоплює також операції зі страхування валютних ризиків, диверсифікації валютних резервів і переміщення валютної ліквідності, різні заходи валютного втручання [5].

Держава дедалі більше позиціонує як активний учасник фінансового ринку, і це чітко проявляється не тільки в регулятивному контексті, але й у використанні інструментів (і зокрема - позикових) для фінансування Державного бюджету. На ринок державного боргу дедалі більше, хоча й опосередковано, впливають зростаючі обсяги корпоративних позик, що містить загрозу дестабілізації економіки в разі відмови в їх погашенні. Зростаючий зовнішній борг України є потенційним джерелом серйозних проблем. Однак заборонити нарощування обсягів зовнішніх позик ні Національний банк України, ні Міністерство фінансів України уже не в змозі. Негативне сальдо поточного рахунку платіжного балансу підвищує ризик девальвації гривні, що може спричинити масові дефолти позичальників закордонних коштів.

У жовтні **2008** року спостерігалось посилення напруження на фінансовому ринку України, зумовлене негативними тенденціями в розвитку світової економіки та штучно спровокованим посиленням недовіри до фінансового стану окремих банків (що негативно позначилося на довірі громадян до банківської системи в цілому). Зазначене зумовило відплив коштів з депозитних рахунків клієнтів та, як наслідок, зменшення рівня монетарної ліквідності банківської системи. Вилучені з депозитів кошти значною мірою акумулюються в готівковій формі. Обсяг готівки поза банками у жовтні збільшився на **9,5%** - до **143,6** млрд грн. З метою стабілізації ситуації на грошово-кредитному ринку, Національний банк України запровадив додаткові заходи щодо діяльності банків, які відображені в постанові Правління Національного банку України від **11 жовтня 2008** р. №**319**. Після ухвалення зазначеної постанови на грошового-

кредитному ринку стали помітними ознаки поступової стабілізації ситуації [6].

Протягом останніх декількох років фінансовий ринок України динамічно розвивався. Сукупні активи фінансових посередників збільшилися за останні 5 років у 5 разів приблизно до 50% від ВВП, а обсяги торгів на організованому фондовому ринку – більше ніж вдвічі і складають 4,2% від ВВП. Проте, загальний рівень розвитку фінансового ринку залишається досить низький. Найрозвиненішою складовою ринку залишаються комерційні банки при тому, що інші інститути та ринки дуже сильно відстають у своєму розвитку. Така ситуація типова для країн із перехідною економікою і є результатом незавершеності законодавчого регулювання діяльності фінансових інститутів та ринків, а також непродуманості економічної політики щодо приватизації, валютного регулювання, підтримання низької інфляції тощо.

Як наслідок, невеликий та фрагментований фінансовий ринок не виконує притаманних йому функцій, зокрема мобілізації капіталу для розвитку реального сектора, ефективного розподілу ресурсів, диверсифікації інвестиційного портфеля, хеджування ризиків та ін.

Саме через виконання цих функцій фінансовий ринок сприяє реальному зростанню економіки в країнах з розвинутою економікою. Дотепер фінансовий ринок відігравав мізерну роль у реальному зростанні вітчизняної економіки. Проте із подальшою лібералізацією економічної політики та глибшою світовою інтеграцією потреба у розвинутому фінансовому ринку ставатиме все більш відчутною. За таких умов низький рівень фінансового сектора може стати на заваді достроковому економічному зростанню.

Очевидно, що майбутній розвиток фінансового сектора України фактично неможливий без реформування більшості складових ринку. Це мають бути суттєві кроки, спрямовані на розвиток інституційної структури ринку, збільшення його прозорості та впровадження ефективної та відкритої регуляторної політики та нагляду.

В Україні за останні 17 років ключовими передумовами і водночас результатами розвитку національного фінансового ринку можна вважати:

Ї на макрорівні – формування відповідної законодавчо-нормативної бази;

Ї в організаційному аспекті – створення та діяльність державних регуляторів одночасно із саморегульованими організаціями і професійними об'єднаннями;

Ї на мікрорівні – становлення конкурентноспроможних фінансових посередницьких структур (банків і небанківських установ);

Ї в екстериторіальній площині – поступову інтеграцію у міжнародний кругообіг капіталу [2].

Фінансовий ринок України еволюціонує шляхом модифікації кількісних і якісних характеристик свого поступального розвитку. Подальші перспективи його функціонування вимагають розв'язання низки вже перелічених і пов'язаних з ними проблем.

Опора на розвиток реального сектора економіки і на забезпечення його необхідними інвестиційними ресурсами залишається визначальною платформою для функціонування вітчизняних фінансових установ [7].

Тому першочерговим завданням є підвищення ліквідності та прозорості фінансового ринку України, а ознаками його сталого розвитку мають бути:

Ї концентрація фінансових інститутів і диверсифікація фінансових інструментів, з одночасними рестрикціями щодо переміщення спекулятивного капіталу;

Ї підвищення рівня внутрішньої конкуренції між фінансовими інститутами та їх конкурентоспроможності у міжнародному порівнянні;

Ї поширення традиційних (масових) фінансових послуг і продуктів, з одночасним впровадженням новацій у сфері фінансового сервісу;

Ї збалансування чинних і розробка необхідних нових законодавчих і підзаконних актів фінансового права, і першочергово – тих, які стосуються захисту законних прав власності як великих, так і міноритарних інвесторів;

Ї модифікація засобів державного регулювання з активнішим використанням можливостей учасників ринку; для згладжування ринкової циклічності доцільно переорієнтовуватися з моніторингу за дотриманням

нормативів на моніторинг оцінки і на попередження ризиків у діяльності фінансових установ;

Ї розгалуження мережі взаємовигідних зв'язків і паритетних відносин з міжнародними фінансовими організаціями.

Список використаних джерел:

1. Бобров Є.А. Роль та місце ринку фінансових послуг у структурі фінансового ринку // Фінанси України. – 2007. – №4. – С.88 – 94.
2. Гроші та кредит: Підручник / За ред. Б.С.Івасіва. — К.: КНЕУ, 1999. – 378 с.
3. Мозговий О.М. Фондовий ринок: Навч. посібник. — К.: КНЕУ, 2004. – 420 с.
4. Гроші та кредит: Підручник / М.І.Савлук, А.М.Мороз, М.Ф.Пуховкіна та ін. / За заг. ред. М.І.Савлука. — К.: КНЕУ, 2001. – 380 с.
5. Шелудько В.М. Фінансовий ринок. Начальний посібник. – К., 2003. – 190 с.
6. Офіційний сайт Національного банку України. [Електронний ресурс]. – Доступ. – www.bank.gov.ua.
7. Корнев В. Еволюція і перспективи фінансового ринку України // Економіка України. – 2007. – №9. – С.21 – 29.